

İran’da Gösteriler Etkenleri ve Muhtemel Sonuçları

İran’da “yumurta fiyatları”nın artışı ile simgelenen Ruhanî’nin Aralık 2017’de açıklanan ekonomi paketine karşı başladığı belirtilen gösteriler, muhalefet tarafından rejime karşı isyana dönüştürülmek istenmektedir.

İran toplum yapısındaki aksiyoner varlığın sürekliliği ile bilinmektedir. Bu aksiyoner varlık, çeşitli önlemlere rağmen farklı sebeplerle kolaylıkla sokağa dökülmekte ve şiddete başvurabilmektedir; devletin müdahalesi karşısında ise aynı hızla geriye çekilebilmektedir.

Cumhurbaşkanı Hasan Ruhanî’nin 19 Aralık’ta açıkladığı, benzine yüzde 50 zam yapılması, 34 milyon kişiye yapılan yardımda kesintiye gidilmesi gibi sert malî uygulamaları ihtiva eden¹, Ali Hamaney’e yakın çevrelerde bile makul bulunmayan² ekonomi paketi, yolsuzluk iddiaları ve bununla birlikte 2018 bütçesinde silahlı güçlere ayrılan payın artırılması, bu aksiyoner yapıları harekete geçirebilecek potansiyele sahiptir. Ki aslında söz konusu aksiyoner yapı, böyle bir ekonomi paketi söz konusu olmadan da harekete geçebilmekte, bu da İran’da gösterileri neredeyse alışılmış bir etkinliğe dönüştürmekte; zaman zaman rejim muhalifleri de bu etkinliklere katılmakta ve başlangıç amacından farklı hedeflere doğru yönlendirmeye çalışmaktadır.

Ülkenin ikinci büyük kenti Meşhed’de ekonomik sebeplerle başlayan³ ve Batı basınında da ekonomik sebeplere dayandığı kabul edilen⁴ gösterilerin bu aksiyoner yapının etkinliklerini aşip isyana dönüşmesi, ABD Başkanı Donald Trump’ın gösterileri desteklemesi üzerine İran’da sisteme muhalif yapıların gösterilerin kontrolünü ele geçirmesiyle gerçekleşmiştir.

Kudüs’ü İsrail’in başkenti ilan etmesinden dolayı İsrail yanlısı düşünce kuruluşları tarafından dahi ABD’yi yalnızlığa sürüklediği söylenen ve yolsuzlukla suçlanan müttefiki

¹ <http://www.haber7.com/yazarlar/taha-dagli/2513611-iranda-asil-hedef-ne> Erişim Tarihi: 02/01/2018

² <https://isna.ir/news/96100301027/د-مجلس-افزایش-قیمت-بنزین-را-تصویب-نخواهد-کرد> Erişim Tarihi: 02/01/2018

³ İran’da 2009’daki gösterileri düzenleyen reformcu muhalefetin yayın organlarından Radyo Ferda, gösterilerin iktisadi sebeplerle başlayıp siyasi bir renge büründüğünü belirterek bu gösterileri sözcüsü olduğu reformcu kanat açısından sekiz noktada açıklamıştır: 1. İran’da ekonomik durum, siyasi durumla buluşmakta ve özellikle okumuş gençliğin itirazlarına yol açmaktadır. 2. Farklı sebeplerden dolayı İran’da halkın geneline yayılan bir memnuniyetsizlik söz konusudur. 3. Özellikle toplumun orta sınıfı ekonomik durumdan şikâyetçidir. 4. İran’da yaklaşık 40 milyon sosyal medya kullanıcısı vardır; sosyal medya, mevcut durumdan memnun olmayan kesimlerin haberleşip buluşmasını sağlamaktadır. 5. İslam aleyhtarı ve Rıza Şah yanlısı kimi radikal sloganlar atılmakla birlikte sorun İslam Cumhuriyeti’nin kendisine yönelik değildir. 6. İran’da devrimin reformcu kanadı, Ruhanî’nin uygulamalarından tatmin olmadığından gösterilere sempati duymaktadır. 7. 2009’da Yeşiller Hareketi’nin Ahmedinejad’ın seçildiği seçimlerin sonuçlarına itiraz için başlattığı gösterilerden bu yana İran’da ilk kez bu çapta gösteriler yapılmaktadır. Gösteriler, 2009 krizinin çözülmediğine işaret etmektedir. 8. Hükümet, bu gösterilerden sonra daha baskıcı bir yönetime gidecektir. Ancak reformlar gerçekleştirilmediği sürece İran’da gösteriler (sonraki süreçlerde) devam edecektir.

⁴ <https://www.nytimes.com/2017/12/28/world/middleeast/iranians-protest-rising-food-prices.html>, <http://edition.cnn.com/2017/12/30/world/iran-protests-issues/index.html> Erişim Tarihi: 02/01/2018

İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu'yu rahatlatma refleksiyle hareket ederken İsrail'in Kudüs'ü İsrailileştirme girişimlerine zarar verdiği iddia edilen⁵ Trump, İran'da başlayan gösterileri gündemi dağıtmak ve süreci Kudüs konusunda kendisine direnenlerin aleyhine çevirmek için bir fırsata dönüştürmüştür.

İran'da, ağırlıklı olarak sol kaynaklı ama son dönemde dünyadaki diğer sosyalist yapılar gibi eksen kaymasına uğrayarak ABD ile sıkı bir ilişki içinde İslam'a karşı liberal sol bir itiraza dönüşen güçlü bir muhalefet vardır. Başını "Halkın Mücahitleri" örgütünün çektiği bu muhalefet, İran genelinde ve İran diasporasında her dönem eylem yapabilecek kapasiteye sahiptir. Bu muhalefet, İran'ın eğitim ve diğer önlemler ile liberal dünyadan koruyamadığı, Batılı yaşam tarzına özenen vatandaş kitlesi ile buluştuğunda İran'ı kaygılandırarak ve dünyada güç durumda bırakabilecek gösteriler yapma potansiyeline ulaşmaktadır.

İran'ın, Amerika'nın, 11 Eylül 2001 vakasından sonra Afganistan'a "Sonsuz Özgürlük Operasyonu" adı altında müdahalesinden bu yana uluslararası güçlerle paralellik içinde çevresine açılması, dışarıdaki İran karşıtlarını rahatsız ettiği gibi İran içindeki sisteme muhalif güçleri ve içinde buldukları ekonomik koşulların bu yöndeki politikalara kaynak aktarılmasından kaynaklandığını düşünen halktan bir kesimi de rahatsız etmektedir. Zira İran; Irak ve Suriye'de açık bir savaşın içinde bulunup Yemen'deki savaşın en önemli finansörleri arasında yer alarak Bahreyn muhalefetine hatta Nijerya'daki İbrahim Zakzaki hareketine finansman desteği sağlarken sıradan halkın ekonomik ihtiyaçlarını karşılayamamakta, başkent Tahran'da bile içeride ve dışarıda kendisi aleyhine kullanılabilir manzaraların önüne geçememektedir. Nitekim 2016'da Tahran mezarlığında barınan yoksulların durumu dünya medyasına konu olup uzun süre gündemde kalmıştır.⁶ Bu gösteriler başlarken de Meşhed Cuma İmamı ve Ali Hamaney'in Meşhed'deki temsilcisi Ahmed Alemelhuda, Sebzar kentinde yaptığı konuşmada ülkedeki ekonomi yönetimini eleştirmiştir. Ruhani hükümetine muhalefetiyle bilinen Alemelhuda, "Ekonominin yönetilmesi, refah ve yaşam şartları bakımından sadece bugün değil, 40 yıldan bu yana öyle kötü yönetimler söz konusu oldu ki halka karşı mahcubuz" diye konuşmuştur.⁷ Bu ifadelerden anlaşıldığı üzere İran'da ekonomik durumun iyi olmadığı genel bir kabuldür.⁸

⁵ <https://www.csis.org/analysis/strategic-impact-making-jerusalem-capital-israel> Erişim Tarihi: 02/01/2018

⁶ <http://tr.euronews.com/2016/12/27/bos-mezarlarda-yasayan-evsiz-iranlilar> Erişim Tarihi: 02/01/2018

⁷ <http://www.trthaber.com/haber/dunya/iranda-hayat-pahaliligi-protesto-edildi-344750.html> Erişim Tarihi: 02/01/2018

⁸ <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1396/09/25/1602504/5> ; <http://donya-e-qtasad.com> بخش-بازرگانی-3313662/4-حال-آینده-اقتصاد-ایران Erişim Tarihi: 02/01/2018

İran'da 28 Aralık Perşembe gününden beri devam eden eylemler ekonomik nedenlerle başlamış ancak Kudüs'ü İsrail'in başkenti ilan etmesinden dolayı İslam dünyasında protesto edilen ABD'nin girişimiyle bu gösteriler CIA ve MOSSAD'la sıkı bağlara sahip İran muhalefetine kontrolüne verilmiştir.⁹ Eylemlerin devrik Şah'ın ailesi ile ilişkilendirilmesi, aynı güçler tarafından konunun abartılmasına dönük bir algı operasyonudur. Şah ailesinin, sevenleri bulunmakla birlikte İran içinde hiçbir grubu harekete geçirebilme kabiliyeti yoktur; İran muhalefetine hiçbir kesimi Şah ailesine sempatiyle bakmamaktadır.

Ne zaman sona ereceği henüz kestirilemeyen eylemlerin İran'ın dışarıdaki operasyonlara finansman aktarmasını sorgulatacağı, dolayısıyla İran'ın çevreye açılmasını durdurabileceği düşünülmektedir. Bu da Suudi Arabistan, Bahreyn ve Birleşik Arap Emirlikleri tarafından olumlu karşılanacaktır. Ancak İran yetkililerinin bu eylemlerde söz konusu ülkelerin etkisinin olduğu yönündeki açıklamaları¹⁰ gerçekçi görünmemektedir. Zira bu ülkelerin İran'ın kentlerinde gösterileri organize edecek bir potansiyellerinin bulunmadığı bilinmektedir.

Eylemlerin, İran muhalefetine uluslararası güçlerle bağlantılı kesiminin arzusuna rağmen¹¹ İran'da sistemin değişmesine yol açacak boyutlara ulaşmayacağı görünmektedir. Bununla birlikte İran'daki siyasi sistem, düşmanlarının kendisini yok etmek için fırsat aradığının farkındadır.¹² İran'ın bu eylemlerden sonra bazı politikalarını gözden geçireceği ve kapsamı şu an için kestirilemeyen bir değişime yöneleceği düşünülebilir.

⁹ <http://www.haber7.com/ortadogu/haber/2513705-iranin-5-belasi-her-seyi-adim-adim-planladilar> Erişim Tarihi: 02/01/2018

¹⁰ <http://www.irna.ir/fa/News/82782958> Erişim Tarihi: 02/01/2018

¹¹ İran'da son gösterileri uluslar arası boyuta taşıyan isimlerden olduğu belirtilen Şirin İbadî, gösterilerin büyük bir kalkışmanın başlangıç noktası olduğunu iddia etmiştir,

https://www.radiofarda.com/a/f4_shirin_ebadi_protests_bigger_economy_social_roots/28948604.html

¹² <http://www.irna.ir/fa/News/82783523> Erişim Tarihi: 02/01/2018